

12. Hołda A., Staszal A., Creative Accounting - Review of Definitions from Different Countries and Regions of the World [In] Knowledge, Economy, Society : Challenges and Development of Modern Finance and Information Technology in Changing Market Conditions, Foundation of the Cracow University of Economics, Cracow, 2016.

13. Hołda A., Staszal A., Pozytywne aspekty rachunkowości kreatywnej, [In] Sprawozdawczość i rewizja finansowa : uwarunkowania ekonomiczne, społeczne i regulacyjne, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Cracow, 2015.

14. Hołda A., Staszal A., Reliability of Financial Statements versus Creative [In] Knowledge, Economy, Society : Challenges and Development Trends of Modern Economy, Finance and Information Technology, Foundation of the Cracow University of Economics, Cracow, 2015.

15. Jameson, M., *Practical Guide to Creative Accounting*, Kogan Page, London, 1998.

16. Jones M., *Creative Accounting, Fraud and International Accounting Scandals*, A John Wiley and Sons, Chichester, West Sussex, England, 2011.

17. Kindrats'ka L.M., Комплекс облікових дисциплін під час підготовки бакалаврів.//Організаційно – економічні аспекти підготовки обліково – аналітичних працівників та підвищення їх кваліфікації, 2009, №657.

18. Pushkar, M. S., Креативний облік : створення інформації для менеджерів [Текст] : монографія / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2006.

19. Riahi-Belkaoui A. *Accounting--by Principle Or Design?*, Greenwood Publishing Group, 2003, USA.

20. Surdykowska S., Hołda A., Kutera M., *Oszustwa księgowo – teoria i praktyka*, Difin, Warsaw, 2006.

1.2. Комплексна система бюджетування системі інформаційного прогнозування

Ефективність управління економікою залежить передусім від якості переробки отриманої інформації, цінність якої визначається придатністю комплексно характеризувати діяльність складних за своєю структурою

об'єктів, зокрема сучасних підприємств, їх окремих складових. Ключове місце способів обробки інформації є налагодження на підприємстві системи бюджетування, яка повинна повно і всебічно характеризувати фінансовий стан та кінцеві результати діяльності підприємства.

Під впливом зовнішніх і внутрішніх безупинно мінливих і часом агресивних факторів (посилення конкурентних відносин, стрімкий розвиток і застосування більш сучасних технологій, комп'ютерних інформаційних систем та ін.) підприємства перетворюються у все більш складні господарюючі економічні системи. Для забезпечення керованості цими системами необхідні зовсім нові підходи й інструменти, що дозволять їм ефективно функціонувати не тільки в сучасний момент часу, але й у довгостроковій перспективі. Це у свою чергу вимагає кардинального перегляду і удосконалення всього механізму інформаційного забезпечення управління зазначеними суб'єктами. Іншими словами, у сформованих умовах існує першочергова необхідність у розробці науково обґрунтованої, адекватної сучасним і при цьому безупинно мінливим вимогам, системи формування інформаційної бази й своєчасних релевантних управлінських рекомендацій для прийняття оптимальних управлінських рішень з розвитку господарюючих суб'єктів, не тільки на сучасний момент часу, але й на довгострокову перспективу. Форми бюджетування, розкривають інформацію про склад активів, структуру зобов'язань та власного капіталу, отримані доходи і понесені витрати, фінансові результати, рух грошових коштів тощо. Проте науковий аналіз взаємозв'язку змісту та структури фінансової звітності та бюджетів свідчить про необхідність вирішення ряду питань, пов'язаних із недосконалістю методичних підходів до формування окремих показників, їх неузгодженістю та відсутністю даних аналітичного характеру, що призводить до необ'єктивності звітної інформації й ускладнює прийняття управлінських рішень внутрішніми і зовнішніми користувачами. Комплексна система бюджетування, яка представляє собою скоординований за всіма підрозділами, або функціями план забезпечення інформаційної роботи підприємства в цілому, передбачає, наступну послідовність робіт.

1. Підготовка прогнозу обсягу реалізації і бюджету продажів в розрізі видів діяльності підприємства.

2. Визначення очікуваного обсягу виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг із врахуванням обсягу відповідних витрат.

3. Розрахунок і аналіз руху грошових потоків.

4. Формування планових фінансових звітів (розрахунок прогнозних показників діяльності).

Оскільки фактичні показники фінансового стану підприємства розраховується за даними фінансових звітів (баланс, звіт про сукупні доходи, звіт про рух грошових коштів), що визначають систему координат для економічної оцінки результатів діяльності підприємства, найбільш ефективний інформаційний прогноз можливий тільки на основі бюджетування господарської діяльності підприємства саме на основі цих форм, що дозволяє пов'язувати воедино всі представлені формати звітності.

Перехід від поточного значення (точка «факт») до прогнозного (точка «прогноз»), як правило, супроводжується зміною прибутковості, платоспроможності та економічного потенціалу підприємства (рис. 1.2).

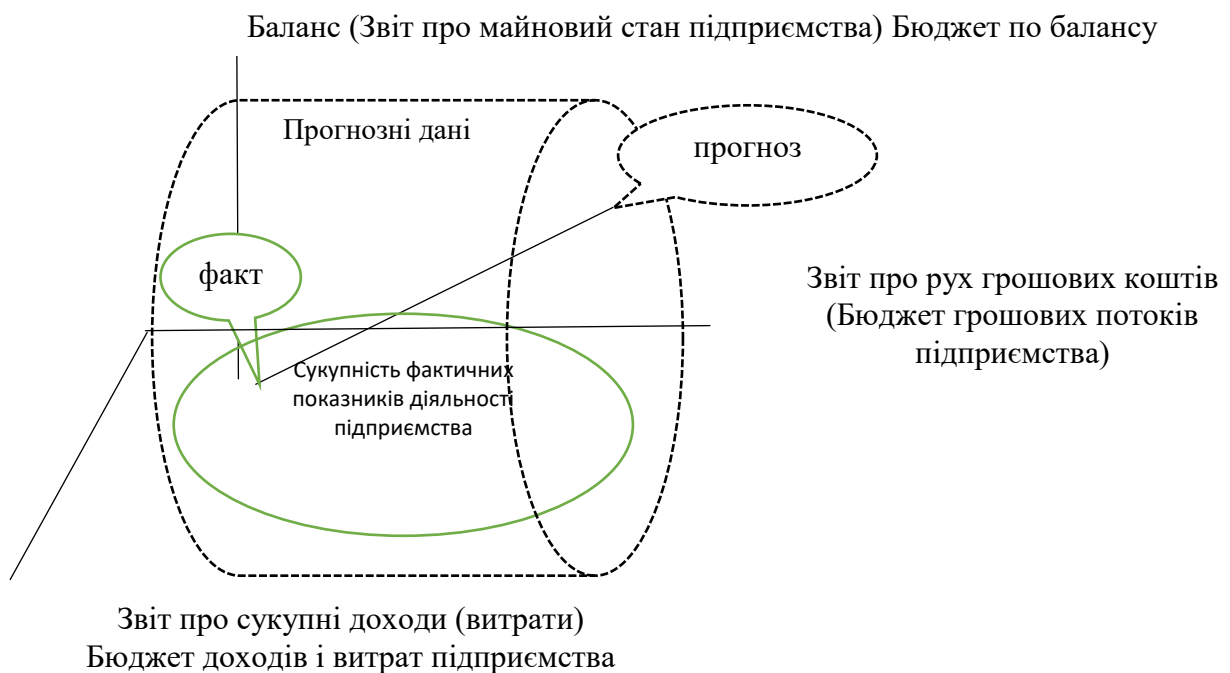

Рис. 1.2 Система координат для прогнозування діяльності підприємства за бюджетами

У зв'язку з цим підприємство повинне чітко позиціонувати себе в зазначених фінансових координатах, прогнозуючи фінансовий стан, визначаючи тим самим оптимальні співвідношення між вагомими величинами

економічних показників. Слід зазначити, що логіка побудови бюджетів підприємства повинна ґрунтуватися на стандартних формах публічної звітності вітчизняних підприємств. В зв'язку з цим, бюджет доходів і витрат має відповідати звіту про сукупні доходи (ф. 2) і визначати економічну ефективність (прибутковість) діяльності підприємства. При цьому необхідно враховувати, що на формування статей бюджету доходів і витрат істотно впливають законодавча база регулювання обліку так і внутрішні параметри, які закладаються в наказі про облікову політику підприємства.

Бюджет грошових потоків, який можна порівняти зі звітом про рух грошових коштів (ф. 3), дозволяє планувати реальний рух грошових коштів і, отже, підтримувати платоспроможність підприємства на належному рівні. Як показує досвід, планування грошових коштів без ув'язки з прогнозним балансом знижує ефективність всієї системи бюджетування в цілому.

Прогнозний бухгалтерський баланс, так званий «бюджет по бухгалтерського балансу» (ф. 1), визначає економічний потенціал і фінансовий стан підприємства і є результуючим бюджетом, для формування коректної фінансової моделі, він формується із врахуванням бюджетів доходів і витрат, а також руху грошових коштів. Залежно від того, яким чином здійснюється формування бюджету руху грошових коштів (прямим або непрямим методом), фінансове планування доцільно організувати по одній з наступних схем відображених на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Послідовність формування основних бюджетів залежно від методики формування звіту про рух грошових коштів

Незалежно від прийнятої схеми розрахунків, бюджетування починається з планування доходів і витрат підприємства. При цьому істотне значення має спосіб угруповання витрат (витрат): по

функціональному або по ресурсному принципу, по процесам або за переділами виробництва. Першим варіантом відповідає традиційна побудова звіту про сукупні доходи: доходи і витрати групуються по видах діяльності: операційні, фінансові, інвестиційні та інші.

Класифікація доходів і витрат підприємства для цілей бухгалтерського обліку докладним чином розглянута в положеннях з бухгалтерського обліку П(С)БО 15 «Доходи» і П(С)БО 16 «Витрати» [1, 2].

Побудови бюджету доходів і витрат по ресурсному принципу передують формування допоміжного «Ресурсного бюджету», де відображається загальна планове і фактичне споживання (використання) ресурсів на вироблену за період продукцію (в натуральному, ціновому і вартісному вираженні).

Кожен з бюджетів щомісяця планується для всіх структурних підрозділів підприємства (основні, допоміжні цехи; функціональні служби; непромислова група або об'єкти соціальної сфери). В результаті цієї роботи створюється зведений бюджет по підприємству суб'єкту, де підсумовуються ресурсні бюджети по кожному підрозділу. Далі в бюджеті доходів і витрат проводиться зменшення вартості витрачених ресурсів пропорційно обсягу реалізованої за період продукції.

Для ефективного управління підприємством доцільно проводити одночасне групування витрат як за функціональним, так і по ресурсному принципом, оскільки в цьому випадку економічна інформація збирається і в розрізі реалізованих функцій (бізнес-процесів) по центрам витрат і доходів, і за видами ресурсів. Використовуючи подвійну структуру доходів і витрат, можна визначити, за рахунок яких конкретних статей формується загальна величина витрат, за рахунок чого відбуваються відхилення і хто за них відповідає. Крім того, з'являється можливість прогнозувати зміни цін як на продукцію підприємства, так і на споживані ресурси.

При формуванні комплексного бюджету доходів і витрат статті «Зміст і ремонт основних засобів», «витрати на збуту», «науково-дослідні роботи», «інші витрати» також доцільно структурувати на такі елементи витрат, як матеріали,

заробітна плата, єдиний соціальний внесок, інші витрати, що дозволить визначати кошторис витрат на виробничо-господарську діяльність підприємства за економічними елементами. Прогнози щодо використання кожного виду ресурсу доцільно складати не тільки підрозділам, їх безпосередньо споживають, але і службами, які в змозі оцінити і вплинути на зміна обсягів і цін на плановані види ресурсів. З нашої точки зору, при формуванні системи бюджетів підприємства особливу увагу слід приділяти плануванню бюджету по бухгалтерського балансу, наявність якого забезпечує можливість керівництву розраховувати прогностичні фінансові коефіцієнти, відображають перспективну рентабельність і платоспроможність економічного суб'єкта. При цьому в процесі бюджетування фінансово-господарської діяльності економічного суб'єкта необхідно здійснювати вирішення однієї з важливих завдань - оптимізації оперативних планів (бюджетів) підприємства з точки зору його поточного і перспективного фінансового стану.

Ступінь деталізації (або агрегації) статей бюджету з бухгалтерського балансу безпосередньо залежить від складу показників, які обирають для оцінки діяльності підприємства, і так званих його «критичних точок». Так, при істотній питомій вазі дебіторської заборгованості має сенс деталізувати статтю «дебіторська заборгованість» за термінами погашення покупцями зобов'язань, за типами дебіторів і їх значимості і т. д.

Побудова бюджету - прогнозного бухгалтерського балансу має проходити у поетапному моделюванні прогнозного бухгалтерського балансу.

1. Спрощений спосіб прогнозування заснований на використанні гіпотези пропорційності прямих витрат обсягом реалізації з подальшим вирівнюванням значень активів і пасивів шляхом ітеративних розрахунків вперед як на кілька місяців, так і кілька років. Цей спосіб найбільш простий і не вимагає значної спеціальної підготовки фінансового аналітика.

2. Детальний спосіб прогнозування передбачає застосування операційних бюджетів (бюджету продажів, запасів, виробництва, накладних витрат і т. п.) і бюджету платежів, на основі яких формуються

прогнозі статті бухгалтерського балансу з подальшим вирівнюванням «активів» і «пасивів» за рахунок залучення позикових фінансових ресурсів.

3. Моделювання прогнозного бухгалтерського балансу, в основу якого покладено формування прогнозних бухгалтерських проводок, що відображають всі фінансово-господарські операції підприємства.

Найбільш достовірним, хоча і більш трудомістким є третій спосіб, однак при наявності прикладних бухгалтерських програм його реалізація цілком можлива і може бути найбільш ефективною внаслідок своєї достовірності.

На нашу думку, для прогнозування бухгалтерського балансу по третій моделі доцільно застосовувати так звані «Бюджети майна підприємства» і «Бюджети джерел формування майна» в розрізі статей бухгалтерського балансу (нематеріальні активи, основні засоби, незавершене будівництво, інвестиції, довгострокові фінансові вкладення, запаси, податок на додану вартість по придбаних цінностей, дебіторська заборгованість, короткострокові фінансові вкладення, грошові кошти, власний капітал і резерви, довгострокові зобов'язання, позики і кредити, кредиторська заборгованість та інші короткострокові зобов'язання підприємства).

Запропонована система бюджетних таблиць в частині останніх розділів повністю відповідає «Балансу підприємства» (ф. 1), який в процесі бюджетування формується як прогнозний баланс.

Структура «Звіту про сукупні доходи» (ф. 2) також має відповідати бюджетним таблицям (табл. 1), а розділ «Фінансові ресурси» зведеного бюджету підприємства повністю повторює «Звіт про рух грошових коштів» (ф. 3).

Формування запропонованих бюджетів ідентично руху коштів по однойменною рахунках бухгалтерського обліку: сальдо на початок або кінець розглянутого періоду, прихід - витрата (дебетовий або кредитовий оборот за рахунком в залежності від характеристики бухгалтерського рахунку - витрата та одержання).

Таблиця 1.2

Взаємозв'язок статей Ф №1 із системою бюджетів

Стаття активу	Вид бюджету	Стаття пасиву	Вид бюджету
I. Необоротні активи		I. Власний капітал	
Нематеріальні активи	«Бюджет нематеріальних активів» («Бюджет платежів» і «Бюджет загальногосподарських витрат»)	Статутний капітал	«Бюджет власного капіталу»
		Резервний капітал	
		Додатковий капітал	
Основні засоби	«Бюджет основних засобів» («Бюджет виробництва», «Бюджет допоміжних цехів», «Бюджет загальногосподарських витрат» і «План капіталовкладень»)	Цільове фінансування	«Бюджет платежів» (в частині «Цільові фінансування і надходження»)
		Непокриті збитки	«Прогнозний звіт про прибутки і збитки»
		Прибутки	
		II. Довгострокові зобов'язання	
Капітальні інвестиції		III. Поточні зобов'язання	
Інші необоротні активи	«Бюджет довгострокових фінансових вкладень»	Позички і кредити	«Бюджет короткострокових кредитів і позик», «Бюджет платежів»
		Кредиторська заборгованість	«Бюджет кредиторської заборгованості» («Бюджет закупівлі і використання ТМЦ», «Бюджет робіт і послуг отриманих»)
II. Оборотні активи		Заборгованість по розрахунках із оплати працівникам	«Бюджет заробітної плати»
Запаси	«Бюджет закупівлі і використання ТМЦ», «Бюджет готової продукції» і «Бюджет виробництва»		
Дебіторська заборгованість	«Бюджет продаж»		
Грошові кошти	«Бюджет платежів»	Заборгованість по розрахунках із бюджетом	«Бюджет податків» і «Бюджет платежів»
Інші грошові кошти			
III. Інші активи		IV. Інші пасиви	«Бюджет інших короткострокових зобов'язань»
	«Бюджет короткострокових фінансових вкладень»		

Слід зазначити, що в таблицях бюджету має сенс передбачити місце і для типових бухгалтерських проводок, що полегшить роботу з формування

бюджету з бухгалтерського балансу, спростить подальшу аналітичну роботу в частині порівняння планових даних з фактичними звітами бухгалтерії.

Для обліку специфіки виробничо-господарської діяльності промислового підприємства потрібно комплексна система бюджетних таблиць, що дозволяє моделювати процеси руху майна, джерел їх формування, а також економічні показники, характеризують кінцевий фінансовий результат. В цілому, запропонована система бюджетів повністю орієнтована на бухгалтерський облік і звітність і може бути представлена двома групами таблиць. Для спрощення формування бюджетів необхідне їх групування за їх значимістю.

Перша група - бюджети, що охоплюють фінансово-господарську діяльність підприємства за видами реалізованих бізнес-процесів або по видам спожитих ресурсів для всіх структурних підрозділів господарюючого суб'єкта. До них відносяться: Бюджет продажів, Бюджет готової продукції (Бюджет товарів), Бюджет виробництва (Бюджет основних цехів), Бюджет допоміжних цехів, Бюджет обслуговуючих виробництв і господарств, Бюджет загальногосподарських і комерційних витрат, Бюджет закупівлі і використання товарно матеріальних цінностей, Бюджет робіт і послуг отриманих, Бюджет заробітної плати, Бюджет податків, Бюджет платежів (Бюджет грошових коштів), Бюджет інших доходів і витрат, Бюджет використання чистого прибутку, Бюджет прибутків і збитків. Зведений бюджет підприємства складається з двох основних розділів: «Доходи» і «Витрати», узагальнюючих всю інформацію про економічну діяльність підприємства на планований період.

Як правило, багато із зазначених бюджетів в тій чи іншій формі розробляються в умовах великих промислових підприємств, але без будь-якої прив'язки до бухгалтерського обліку, що істотно ускладнює роботу з аналізу виконання прийнятих планів.

До другої групи належать запропоновані бюджети майна і бюджети джерел формування майна підприємства. Слід зазначити, що дані бюджети повністю ув'язані з бухгалтерською звітністю: Бюджет складу і використання нематеріальних активів, Бюджет складу і використання

основних коштів, Бюджет довгострокових фінансових вкладень, Бюджет вкладень у необоротні активи, Бюджет фінансових вкладень, Бюджет власного капіталу, Бюджет довгострокових зобов'язань, Бюджет короткострокових кредитів і позик, Бюджет кредиторської заборгованості та Бюджет інших короткострокових зобов'язань.

Слід зазначити, що особливу увагу доцільно приділяти бюджетуванню, що охоплює всі рахунки бухгалтерського обліку. В цілях забезпечення єдності системи бюджетування з бухгалтерським обліком і звітністю як в розрізі сальдо по рахунках, так і по дебетових і кредитових оборотів. Підвищення ефективності процесу оперативного планування діяльності підприємства за допомогою розробки системи бюджетів можливо на основі детального опрацювання всіх необхідних інформаційних потоків і встановлення раціональних зв'язків між окремими регістрами бухгалтерського обліку, затвердженими формами фінансової звітності та запропонованими бюджетними. В цілому, система бюджетів, взаємопов'язана з бухгалтерськими проводками, відображають всі фінансово-господарські операції, здійснені економічним суб'єктом, підходить для планування діяльності будь-якого підприємства через універсальність плану рахунків. Таким чином, узагальнюючи досвід бюджетування західних і вітчизняних економістів, запропонована єдина комплексна методика формування бюджетів економічного суб'єкта незалежно від специфіки та масштабів його діяльності є найбільш ефективною.

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>;
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>